

УДК 339.009.12

Д.О. Гетьман, аспірант кафедри фінансів ННІ «Фінансова академія» Університету митної справи та фінансів

АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Предметом дослідження є доступність і глибина статистичних фінансових показників. Мета статті – аналіз джерел регіональної фінансової статистики, як глобальних, так і вітчизняних, для оцінки можливостей побудови Індексу фінансової конкурентоспроможності. В статті використані описовий метод – для розкриття наявної інформації по кожному статистичному показнику глобальної або вітчизняної бази, метод узагальнень і табличний метод – для демонстрації переліку статистичних показників. Результатом роботи є добір найбільш вірогідних статистичних фінансових показників регіонів для розрахунку Індексу фінансової конкурентоспроможності. Сфера застосування результатів дослідження – регіональна фінансова статистика та Індекси розвитку територій. В статті наведено перелік найновіших показників фінансового розвитку з баз даних МВФ та Світового банку. Розглянуті аналітичні огляди державної регіональної політики для оцінки адекватності статистичної фінансової інформації на рівні регіону. Перевірені бази даних Держкомстату та НБУ щодо наявності фінансових даних в регіональному розрізі. Оцінені чинні підходи Мінрегіону та Мінекономрозвитку щодо рейтингової оцінки фінансового сектору регіонів України. Зроблено акцент на важливості використання показника прямих іноземних інвестицій при характеристиці фінансового стану регіонів. Здійснено відбір регіональних статистичних показників вітчизняної статистики для майбутніх розрахунків.

Ключові слова: індекс фінансового розвитку, державна регіональна політика, фінансова статистика, рейтингова оцінка регіонів, інвестиційна привабливість регіонів, регіональні відмінності у веденні бізнесу, Інвестиційний атлас України.

Табл. 2, Літ. 32

Д.А. Гетьман

АНАЛИЗ ИНДИКАТОРОВ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Предметом исследования является доступность и глубина статистических финансовых показателей. Цель статьи – анализ источников региональной финансовой статистики, как глобальных, так и отечественных, для оценки возможностей построения индекса финансовой конкурентоспособности. В статье использованы описательный метод – для раскрытия имеющейся информации по каждому статистическому показателю глобальной или отечественной базы, метод обобщений и табличный метод – для демонстрации перечня статистических показателей. Результатом работы является отбор наиболее вероятных статистических финансовых показателей регионов для расчета Индекса финансовой конкурентоспособности. Сфера применения результатов исследования – региональная финансовая статистика и Индексы развития территорий. В статье приведен перечень самых новых показателей финансового развития из баз данных МВФ и Всемирного банка. Рассмотрены аналитические обзоры государственной региональной политики для оценки адекватности статистической финансовой информации на уровне региона. Проверены базы данных Госкомстата и НБУ на наличие финансовых данных в региональном разрезе. Оценены существующие подходы Минрегиона и Минэкономразвития по рейтинговой оценке финансового сектора регионов Украины. Сделан акцент на важности использования показателя прямих иностранных инвестиций при характеристике финансового состояния регионов. Осуществлен отбор региональных

статистических показателей отечественной статистики для будущих расчетов.

Ключевые слова: Индекс финансового развития, государственная региональная политика, финансовая статистика, рейтинговая оценка регионов, инвестиционная привлекательность регионов, региональные отличия при ведении бизнеса, Инвестиционный атлас Украины.

D.O. Getman

ANALYSIS OF INDICATORS FOR FINANCIAL COMPETITIVENESS ASSESSMENT OF UKRAINE'S REGIONS

Availability and depth of statistical financial indicators of regions were subject of research. The purpose of the article is analysis of regional financial statistics sources, both global and domestic, to assess the feasibility of constructing the Index of financial competitiveness. In article were used such methods as the descriptive method in order to disclose existing information on each statistical indicator of global or national basis; the method of generalization and tabular method in order to show the list of statistical indicators. The result of paper is a selection of the most probable statistical financial indicators of regions to calculate the Index of financial competitiveness. Scope of research is regional financial statistics and development indices of territories. This article provides a list of the latest indicators of financial development from IMF's and World Bank's databases. Analytical reviews of the state regional policy in order to assess the current capabilities of financial statistics collection were considered. Databases of State Statistics Committee and National Bank of Ukraine were tested with respect to the availability of data at the regional level. The efforts of Ministry of Regional Development and the Ministry of Economic Development on the rating of the financial sector of Ukraine's regions were commended. The emphasis is made on the importance of using direct foreign investment in characterizing of financial condition of regions. Selection of regional statistical indicators of national statistics for future calculations is made.

Key words: Financial Development Index, governmental regional policy, financial statistics, ranking assessment of regions, investment attractiveness of regions, regional differences in doing business, Investment Atlas of Ukraine.

Постановка проблеми. Оцінка статистичних показників для визначення ступеню фінансового розвитку регіонів України є основною складовою в комплексній діагностиці їх загальної фінансової конкурентоспроможності. Основою здійснення розрахунків є інформаційні бази фінансових даних як вітчизняні, так і глобальні. Разом з тим в нашому дослідженні актуалізується завдання оцінки достатності і адекватності вітчизняних регіональних статистичних даних для розрахунків комплексної конкурентоспроможності регіонів, чому власне і присвячене наше дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою нашого дослідження є аналітичні звіти МВФ та Світового банку, а також дослідження К. Свіриденкої «Представлення нового фундаментального індексу фінансового розвитку», здійснене за підтримки МВФ, і «Малий збірник даних фінансового розвитку 2015/2016», складений за підтримки Світового банку. Корисними виявились дослідження, профінансовані ЄС і здійснені Німецьким товариством міжнародного співробітництва, GFA Consulting Group та Асоціацією агенцій регіонального розвитку України. Щодо вітчизняних досліджень, слід відмітити, що останні презентації Мінрегіону та Мінекономрозвитку виявились незаповненими в частині оцінки фінансової конкурентоспроможності регіонів. На цьому фоні слід засвідчити інформативність та потужний аналіз іноземних презентацій щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів України. Зокрема, йдеться про дослідження І. Бураковського з Інституту економічних досліджень та політичних консультацій «Індекс інвестиційної

привабливості регіонів України в 2014 році». Особливу цінність для нашого дослідження мають презентації «Регіональні відмінності у веденні бізнесу в Україні» проф. Е. Сегурі (корпорація Sigma Bleyzer). Вітчизняна розробка «Інвестиційний атлас України» був створений завдяки зусиллям Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. Це дуже масштабна і цікава робота останніх років, систематизація багаторічного досвіду економічного ранжирування регіонів.

Мета статті – аналіз джерел регіональної фінансової статистики, як глобальних, так і вітчизняних, для оцінки можливостей побудови регіонального Індексу фінансової конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. На даний момент фінансова система України перебуває в стадії реформування. У вітчизняній практиці нам не вдалося знайти моделей і схем, які б вичерпно описували її структуру та внутрішні зв'язки. Однією з причин є нестабільність чинного законодавства. Але це є нормальним для країни, яка переживає складний період становлення. Іншою причиною є невизначеність країни щодо схеми розвитку: американської чи європейської. Справа в тім, що історично склалися два типи фінансових систем: орієнтовані на банки, або банкоцентричні (притаманні країнам континентальної Європи та Японії) та орієнтовані на фондовий ринок (притаманні США, Великобританії, Австралії). Слід проаналізувати досягнутий прогрес в цьому питанні, зокрема, щодо фондового ринку як частини фінансової системи.

Так, НБУ в своєму дослідженні надає схему фондового ринку України [1].

Автори дослідження дійшли висновку, що українська фінансова система є сумішшю принципів та інститутів, подібних до американської та європейської моделей. Але десять років, які пройшли з моменту публікації дослідження НБУ, внесли свої корективи. На нашу думку, сьогодні фінансова система України має більше рис і формується за зразком банкоцентричної європейської моделі з провідною роллю НБУ. Як і в попередні періоди розвитку, в економіці України банки продовжують відігравати важливу роль в секторі вторинного ринку. Відомо, що на фондовому ринку найбільший відсоток операцій відбувається з державними цінними паперами, а не з корпоративними. Тому ми можемо констатувати, що на даний час фондовий ринок виконує скоріше допоміжну та підтримуючу функції для держави, аніж для домогосподарств та нефінансових корпорацій.

В нашому дослідженні є певне обмеження: оцінка фінансового сектора на рівні регіонів. Більш того, йдеться про державний фінансовий сектор, який відповідає за якість державних фінансових послуг, створення фінансової інфраструктури або принаймні умов для її нормального функціонування, створення і підтримання привабливого бренду держави, що потребує грамотної маркетингової політики, а також підтримки на належному рівні інвестиційного клімату. До державного фінансового сектору належать НБУ, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), Міністерство фінансів України (Мінфін) як основні учасники, всі інші установи – вторинні учасники. Найбільш впливовим серед цих держустанов є, безумовно, НБУ, до сфери відповідальності якого належить монетарна політика. Що стосується корпоративного фінансового сектору та приватного і корпоративного не фінансових секторів, то їх зміст розкривається нижче.

На глобальному рівні ідеологами концепції оцінки фінансового розвитку економік є МВФ та Світовий банк. Також важливо, що головними кредиторами України є ті ж МВФ, Світовий банк і Європейська Комісія. Загальний обсяг залучених за роки незалежності кредитів від МВФ дорівнює 29,5 млрд дол., від Європейського союзу обсяг наданої кредитної та грантової допомоги перевищив 12 млрд євро (разом з кредитами ЄІБ та Євроатому), і, врешті, Світовий банк надав позик на 11,9 млрд дол.

[2]. Ступінь важливості даних міжнародних фінансових установ в якості партнерів для України очевидний. В нещодавньому дослідженні МВФ побудована нова модель індексу фінансового розвитку країн [3]. Дослідження цікаве в сенсі підвищення розуміння фінансової конкурентоспроможності регіонів світу. В той час як банки класично відіграють провідну роль і є найбільшими гравцями в фінансовому секторі економіки, інвестиційні банки, страхові компанії, фонди взаємних інвестицій, пенсійні фонди, фірми венчурного (ризикового) капіталу та багато інших типів небанківських фінансових організацій починають виходити на фінансову арену. Тому важливими характеристиками розвинутих фінансових установ і фінансових ринків є їх глибина, доступ та ефективність. Суб-індекси та загальний індекс побудовані для 183 країн світу з частотою в рік і часовим інтервалом з 1980 по 2013 рр. Фінансові установи включають банки, страхові компанії, фонди взаємних інвестицій та пенсійні фонди. Ці організації утворюють корпоративний фінансовий сектор, про який йшлося вище. Зрозуміло, що основною їх функцією є посередництво в наданні фінансових послуг. Фінансові ринки включають ринки акцій та ринки облігацій. Тобто фактично фінансові ринки представлені вільними коштами приватного сектора та корпоративного нефінансового сектора, які за сприятливих обставин трансформуються в акції та облігації. Фінансовий розвиток визначається як «поєднання глибини (розмір і ліквідність ринків), доступу (спроможність індивідів і компаній доступатися до фінансових послуг) та ефективності (спроможність установ надавати фінансові послуги за низькими цінами та стійкими надходженнями, а також рівнем активності ринків капіталу)» [3]. Джерелами даних в цьому дослідженні МВФ були Глобальна база даних фінансового розвитку (GFDD) Світового банку, база даних боргових цінних паперів Банку міжнародних розрахунків (BIS), база корпоративних боргів Dealogic та опитування щодо фінансового доступу МВФ. Перелік індикаторів наведено в табл. 1:

Таблиця 1

Індикатори фінансового розвитку МВФ

Категорія	Індикатор
Фінансові установи	
Глибина	Кредит приватного сектора до ВВП
	Активи пенсійного фонду до ВВП
	Активи фонду взаємних інвестицій до ВВП
	Страхові премії до ВВП
Доступ	Банківські відділення на 100 тис. жителів (повнолітніх)
	Банкомати на 100 тис. жителів (повнолітніх)
Ефективність	Чиста процентна маржа
	Спред кредитування-депозитів (маржа процентних ставок по кредитах і депозитах)
	Невідсотковий дохід до загального доходу
	Накладні витрати до загальних активів
	Рентабельність активів
	Рентабельність власного капіталу
Фінансові ринки	
Глибина	Капіталізація ринку акцій до ВВП
	Акції, що котируються, до ВВП
	Міжнародні боргові цінні папери уряду до ВВП
	Загальні боргові цінні папери фінансових корпорацій до ВВП
	Загальні боргові цінні папери нефінансових корпорацій до ВВП
Доступ	Відсоток ринкової капіталізації поза 10 найбільшими компаніями
	Загальна кількість емітентів боргових зобов'язань (вітчизняні і зовнішні, нефінансові та фінансові корпорації)
Ефективність	Коефіцієнт оборотності ринку акцій (акції, що котируються до капіталізації)

Джерело: складено автором за [3]

Набір індикаторів обраний виходячи з охоплення різних аспектів характеристики

фінансової системи. Ці показники відбирались лише в разі, якщо вони охоплювали широке коло країн за досить тривалий період часу. Для нас важливо, що за всіма переліченими індикаторами по Україні була зібрана і обрахована інформація (на макрорівні). Разом з тим, дані індикатори є екстракцією найбільш репрезентативних фінансових статистичних показників країн світу. Це дає нам точку опори та напрямок руху, завдяки якому можна перевірити, чи існують джерела такої інформації на регіональному рівні. І хоча ми маємо серйозні сумніви щодо цього, існує певний обсяг інформації зі сфери м'яких (недостовірних) даних – експертних статей, оглядів, звітів. За відсутності статистичної бази на регіональному рівні за жорсткими (достовірними) даними, дослідникам доводиться спиратись на велику кількість приватних експертиз ринків. При цьому страждає цінність отриманих висновків. Але альтернативи для країни в стадії формування фінансової системи немає.

Дослідження МВФ та Світового банку мають цінність для кола дослідників фінансового розвитку країн, що впливає на побудову національних систем статистичних даних. Світовий банк та МВФ отримують інформацію переважно від НБУ. Почнемо Індекс фінансового розвитку, розробленого МВФ. Перший індикатор «Кредит приватного сектора до ВВП». Інформація для його обчислення знаходиться на сайті Світового банку в базах даних розвитку [4] – платформа, яка дозволяє будувати таблиці, графіки з даними на макрорівні за обраний період часу, де доступним є представлення в Excel. Поглянемо на рівень регіонів. Відповідно до «Положення про Державну службу статистики України «Державна служба статистики України (Держкомстат) є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі статистики, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі та який реалізує державну політику у сфері статистики. Держкомстат відповідно до покладених на нього завдань... погоджує за поданням державних органів, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, методологію та звітну документацію, пов'язані із збиранням і використанням... даних банківської, митної, фінансової статистики, статистики платіжного балансу тощо, а також... здійснює міжнародні та міжрегіональні статистичні зіставлення» [5]. Таким чином, на наявність інформації в розрізі регіонів перевіряються 2 найбільших розпорядники банківської і фінансової статистики – НБУ і Держкомстат. В розділі Держкомстату «Багатогалузева статистична інформація / Регіональна статистика – Фінанси» така інформація відсутня. Зауважимо, що в регіональному розрізі при обчисленнях використовується показник Валового регіонального продукту (ВРП). Дані по ВРП на сайті Держкомстату доступні за період 2004-2014 рр. Недоліком його використання є застосування національної грошової одиниці – гривні. В основному в міжнародних звітах і оглядах для зіставлення використовуються показники, розраховані у доларах США, зрозумілі для іноземних інвесторів. Що стосується розділу «Статистика» НБУ, то структуру даних не можна назвати зрозумілою, так, наприклад, показника «Обсяг кредитів приватному сектору до ВВП» немає. Інформація зберігається в форматі Excel-таблиць. Цей спосіб має недолік: немає структури у Excel-файлі даних, що ускладнює пошук потрібних даних. Тож, відсутність єдиної бази банківських і фінансових даних (як у Світового банку) є проблемою навіть для такого державного регулятора як НБУ. Однак не все так погано. Наприклад, в розділі «Грошово-кредитна статистика» можемо знайти інформацію по кредитах, наданих депозитними корпораціями (банками) нефінансовим корпораціям та домогосподарствам на кінець місяця. Таким чином, показник «Кредит приватного сектора до ВВП» може бути розрахований як в національній валюті, так і в доларах США (є статистичні дані офіційного середнього курсу гривні до іноземної валюти за рік). До того ж, можна відстежити динаміку цього показника за 2008-2015 рр. Слід зазначити, що НБУ тільки-но почав діяльність з усунення «білих плям», підтвердженням є Постанова №129 від 01.03.2016 р. «Про затвердження Правил організації статистичної

звітності, що подається до Національного банку України» [6]. Але доопрацювання сайту НБУ залишається завданням на майбутнє.

Щодо іншого індикатора «Активи пенсійного фонду до ВВП», ми знайшли пробіл навіть у міжнародних статистичних базах відносно до України. Так, в базі OECD, інформація за показником «Активи пенсійного фонду країн не-OECD як % до ВВП» відображена лише за 2008, 2010 та 2011 рр. [7]. А Світовий банк оцінив пенсійні витрати в Україні в 13,4% від ВВП [8], що складає 31% загальних державних витрат в 2015 р. Також нам не вдалося знайти бодай якихось даних на сайтах НБУ та Держкомстату.

Інформація за третім індикатором «Активи фонду взаємних інвестицій до ВВП» на даний час недоступна на сайті Світового банку. Вітчизняної статистики нам знайти не вдалось. До того ж закон «Про інститути спільного інвестування» [9] перебуває в процесі редакції з грудня 2015 р. Важливо, що серед інших фінансових корпорацій НБУ розглядає страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, кредитні установи, фінансові компанії тощо. Але регіональна статистика за цими агентами не ведеться.

Інформації по ринку страхування на міжнародній арені у відкритому доступі небагато, це і зрозуміло – інформація є товаром, а особливо така цінна інформація щодо роботи небанківських фінансових установ. Що стосується України, четвертий індикатор, який би мав точну назву «Страхові премії, життя і не-життя до ВВП», у вітчизняних звітах відсутній. Є річний звіт Нацкомфінпослуг за 2014 рік [10]. В ньому інформація наведена за рік і в цілому по Україні. Також є звіт тієї ж комісії «Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік» [11]. В ньому інформація наведена також в цілому по Україні. Дивує відсутність посади і підпису відповідальної особи в кінці звіту – складається враження, що він складений анонімно, хоч і розміщений на офіційному сайті. Річ у тім, що такий самий звіт розміщений на сайті журналу про страхування «Форіншурер» [12], отже, не зрозуміло, хто насправді є його виконавцем. Регіональна статистика ведеться вибірково, наприклад, є кількість небанківських фінансових установ та їх відокремлених підрозділів за областями, але немає розподілу за страховими преміями, також невідомо, що це за установи: страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки тощо. Відомим є міжнародний звіт International Insurance Fact Book [13], але він містить інформацію в цілому по Україні і за період 2012-2013 рр. Можна зробити висновок, що для цілей міжнародних досліджень інформація по Україні надходить із суттєвим запізненням. Тобто, український уряд збирає інформацію макрорівня для проведення професійного аналізу і отримання рекомендацій від провідних міжнародних аналітиків та експертів, але регіональний аналіз все ще залишається слабкою ланкою.

Інформація по п'ятому індикатору «Банківські відділення на 100 тис. жителів (повнолітніх)» доступна в базі Світового банку [4] для рівня країни. Уніфікованим джерелом даних є НБУ. Існує навіть регіональний розріз кількості відділень. Кожен з комерційних банків, наприклад, UniCredit Bank, ПриватБанк ведуть статистику щодо кількості відділень. Але представлена в їх звітах інформація не має чіткої територіальної межі і доступна, здебільшого, на рівні міст, а не областей.

Щодо стосується шостого індикатора «Банкомати на 100 тис. жителів (повнолітніх)», на сайті Світового банку наявна інформація макрорівня. НБУ веде статистику у розрізі банків-членів платіжних систем з 2008 р. Але регіональна статистика не ведеться. Кожен банк веде облік кількості банкоматів за населеними пунктами, але його формат дуже специфічний – цифри на карті. Тобто отримати чіткий розподіл відповідно до меж областей на даний час є неможливим.

Сьомий індикатор «Чиста процентна маржа» на сайті Світового банку недоступний. Але макродані по Україні доступні через інші бази даних, наприклад Федеральний резервний банк Сент-Луїса [14]. Що стосується вітчизняної статистики – дані відсутні.

Восьмий індикатор «Маржа процентних ставок по кредитах і депозитах» наявний на сайті Світового банку. НБУ веде облік процентних ставок по кредитах і депозитах в регіональному розрізі. Дані в архіві представлені з 2008 р., що уможлиблює розрахунок маржі. Знову ж таки, недоліком є використання національної грошової одиниці як стандарту.

Дев'ятий індикатор «Невідсотковий дохід до загального доходу» є в базі Федерального резервного банку Сент-Луїса [15]. НБУ веде макростатистику щодо співвідношення непроцентних витрат до валового доходу, але це інше. Але регіональний розріз відсутній.

Десятий індикатор «Накладні витрати до загальних активів» на даний час недоступний на сайті Світового банку. Статистика макрорівня є на сайті datamarket.com (цей сайт інтегрований в комерційну платформу qlik.com) за період 1999-2013 рр. Вітчизняних статистичних даних знайти не вдалось.

НБУ веде розрахунки за одинадцятим і дванадцятим індикаторами «Рентабельність активів» та «Рентабельність власного капіталу», але у вітчизняній статистиці вони мають назву «Норма прибутку на активи» та «Норма прибутку на капітал». Інформація наводиться в розділі «Індикатори фінансової стійкості» щоквартально в цілому по Україні.

Дані за тринадцятим індикатором «Капіталізація ринку акцій до ВВП» на макрорівні доступні на сайті Федерального резервного банку Сент-Луїса [16] за період 1998-2012 рр. Що стосується вітчизняних даних, вони дуже бідні. Так, в річному звіті НКЦПФР [17] є констатація, що з 2010 по 2014 рр. капіталізація вітчизняного фондового ринку коливалася в межах мінімального значення – від 13,66% ВВП у 2011 р. до максимального свого значення 29,21% ВВП у 2014 р. Регіональна статистика за цим показником не ведеться.

Інформація за чотирнадцятим індикатором «Акції, що котируються до ВВП» доступна на сайті Світового банку. У вітчизняних джерелах вона відсутня.

По трьох наступних індикаторах «Міжнародні боргові цінні папери уряду до ВВП», «Загальні боргові цінні папери фінансових корпорацій до ВВП», «Загальні боргові цінні папери нефінансових корпорацій до ВВП» інформація макрорівня знаходиться в двох базах даних – Банку міжнародних розрахунків (BIS) та Dealogic. Що стосується вітчизняної внутрішньої статистики, є інформація щодо порівняння обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП у звіті НКЦПФР [17]. Інформація наведена в цілому по Україні за період з 2010 до 2014 рр. Регіональна статистика за цими показниками не ведеться.

Що стосується останніх трьох індикаторів «Відсоток ринкової капіталізації поза 10 найбільшими компаніями», «Загальна кількість емітентів боргових зобов'язань (вітчизняні і зовнішні, нефінансові та фінансові корпорації)», «Коефіцієнт оборотності ринку акцій (акції, що котируються, до капіталізації)», то інформація доступна на тих самих сайтах глобальної статистики. Вітчизняні ж дані знайти не вдалось за жодним з них.

Підводячи підсумок за методикою розрахунку індексу фінансового розвитку МВФ щодо його застосовності до України, можна сказати так: 1) індикатор «Кредит приватного сектора до ВВП» можна розрахувати, спираючись на регіональні статистичні дані по Україні (тільки замість ВВП береться ВРП); 2) вітчизняних даних про активи пенсійного фонду знайти не вдалось; 3) інформація щодо фондів взаємних інвестицій відсутня; 4) інформація про ринок страхування наявна лише на макрорівні; 5) НБУ веде регіональну статистику банківських відділень; 6) облік кількості банкоматів ведеться НБУ за банками, а не за областями; 7) дані для розрахунку чистої процентної маржі на регіональному рівні відсутні; 8) НБУ проводить облік процентних ставок по кредитах і депозитах в регіональному розрізі, тож, можливо розрахувати маржу процентних ставок по кредитах і депозитах; 9) по всіх інших індикаторах можна

зробити загальний висновок на основі пошукових запитів: інформація макrorівня відсутня, відповідно, вона відсутня в регіональному розрізі, тож неможливо застосувати дані індикатори до України. Це свідчить про несвідоме відношення місцевої влади до важливості фінансових статистичних даних, а також незрілість регіональних політичних еліт, які були би спроможні за власною ініціативою вносити пропозиції щодо збору необхідних даних.

Другим важливим глобальним дослідження є збірник даних Світового банку [18]. Як зазначається на офіційному сайті [19], видання пропонує короткий довідник для політиків, неурядових організацій, вчених та інших дослідників і членів спільноти розвитку. Індикатори та їх значення за роками наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Індикатори фінансового розвитку Світового банку

Індикатор	2003	2008	2013
1	2	3	4
Глибина – Фінансові інституції			
Кредит приватного сектора в депозитних грошах банків до ВВП (%)	19,6	59,6	55,4
Активи банків в формі депозитних грошей до ВВП (%)	22,3	63,6	66,3
Активи небанківських фінансових установ до ВВП (%)	-	32,8	30,2
Глибина – Фінансові ринки			
Капіталізація фондового ринку до ВВП (%)	7,4	40,2	13,1
Загальна ринкова вартість акцій, що котируються, до ВВП (%)	0,2	1,3	1,6
Внутрішні приватні боргові цінні папери в обігу (непогашені) до ВВП (%)	-	-	-
Внутрішні державні боргові цінні папери в обігу (непогашені) до ВВП (%)	-	-	-
Міжнародні боргові цінні папери в обігу (непогашені) до ВВП (%)	5,5	6,6	15,5
Обсяг емісії синдікованих позик до ВВП (%)	0,1	1,1	1,4
Обсяг емісії корпоративних облігацій до ВВП (%)	0,9	0,6	1,6
Середній строк погашення синдікованих позик (років)	3,0	4,5	2,9
Середній строк погашення корпоративних облігацій (років)	3,2	3,8	5,5
Доступ – Фінансові установи			
Банківські рахунки на 1000 жителів (вік 15+)	2 707	3 097	1 901
Банківські відділення на 100 тис. жителів (вік 15+)	3,7	3,7	0,9
Рахунок в формальній фінансовій установі (% , вік 15+)	-	-	41,3
Збережено в фінансовій установі і в останній рік (% , вік 15+)	-	-	5,4
Позика від фінансової установи за останній рік (% , вік 15+)	-	-	8,1
Фірми з банківською позикою/лінією кредиту (%)	-	31,8	18,4
Фірми, що використовують банки для фінансування інвестицій (%)	8,4	32,1	30,4
Фірми, що використовують банки для фінансування оборотного капіталу (%)	14,9	-	14,8
Малі фірми з банківською позикою/лінією кредиту (%)	-	26,3	14,7
Доступ – Фінансові ринки			
Вартість котирувань за виключенням ТОП-10 компаній, що котируються, до загальної вартості котирувань (%)	-	-	-
Ринкова капіталізація за виключенням ТОП-10 компаній до загальної ринкової капіталізації (%)	-	-	-
Облігації нефінансових корпорацій до загальних облігацій та векселів в обігу (непогашених) (%)	-	-	-
Ефективність – Фінансові інституції			
Банківська чиста процентна маржа (%)	7,2	5,5	4,7
Спред кредитування-депозитів (маржа процентних ставок по кредитах і депозитах)	10,9	7,5	5,9
Банківські накладні витрати до загальних активів (%)	5,2	1,9	4,6
Рентабельність активів банку (% , після податків)	2,6	1,3	-0,6
Рентабельність власного капіталу банку (% , після податків)	16,7	9,9	-3,7
Ефективність – Фінансові ринки			
Коефіцієнт оборотності фондового ринку (%)	2,9	3,5	5,2
Стабільність – Фінансові установи			
Z-оцінка банку	14,4	12,9	11,8
Банківські прострочені позики до загальних позик (%)	28,3	3,9	12,9

Продовження табл. 2

1	2	3	4
Банківський регулятивний капітал до активів, зважених з урахуванням ризиків (%)	15,2	14,0	18,3
Стабільність – Фінансові ринки			
Мінливість курсу акцій	-	52,9	33,5
Інші індикатори – Фінансові установи			
Концентрація банків (%)	65,9	90,7	22,2
Індикатор Буна	-0,07	-0,04	-0,09
Фіктивна банківська криза	0	1	1
Інші індикатори – Фінансові ринки			
Кількість фірм, зареєстрованих на біржі на 1 млн. жителів	3,1	5,4	4,3
Рентабельність фондового ринку (% , рік до року)	-	-37,6	-21,8

Джерело: складено автором за [18, 19]

Для операційних і аналітичних цілей Світовим банком в якості критерію класифікації економік обраний показник Валового національного доходу (GNI) на душу населення. За цим критерієм Україна відноситься до країн з рівнем нижче середнього. Для порівняння треба зазначити, що до економік з низьким доходом відносяться країни з показником 1 025\$ на душу населення або менше. До економік з середнім рівнем потрапили ті, що мають від 1 026\$ до 12 475\$. Цікавим є визначення економік з рівнем нижче середнього і вище середнього – за значенням 4 035\$ відповідно. До економік з високим доходом відносяться ті, які мають 12 475\$ і більше. В цьому дослідженні Світового банку, як і в новому дослідженні МВФ, для нас важлива доступність інформації по Україні. Зрозуміло, що інформація макрорівня по Україні наявна в базі даних Світового банку, посилання на неї вже наводилось. Також, деякі індикатори в дослідженні Світового банку перетинаються з індикаторами нового індексу фінансового розвитку МВФ (наприклад, кредит приватного сектора до ВВП, банківські відділення на 100 тис. жителів, банківська чиста процентна маржа, спред кредитування-депозитів, банківські накладні витрати до загальних активів, рентабельність активів банку, рентабельність власного капіталу банку, капіталізація фондового ринку до ВВП, загальна ринкова вартість акцій, що котируються, до ВВП). Проте, спираючись на проведений аналіз індексу фінансового розвитку МВФ, можемо констатувати, що ситуація щодо застосовності індикаторів Світового банку для України є аналогічною. Тобто інформація макрорівня за невеликою кількістю показників є наявною (при цьому, як ми вказували, інформація до міжнародних дослідників надходить із запізненням, що відображено в дослідженні Світового банку в тому, що останні дані по Україні вказані за 2013 р., хоча дослідження опубліковане у вересні 2015 р.), регіональна статистика відсутня взагалі. Коли мова йде про наявність фінансової інформації, то зрозуміло, що два найважливіші статистичні центри – НБУ та Держкомстат – вже ведуть достовірні розрахунки за індикаторами у суворій відповідності до їх змісту, а не знаходяться в «пілотній» стадії або процесі імплементації статистичних нормативів.

Враховуючи вищевикладене, розглянемо аналітичні огляди державної регіональної політики на предмет оцінки поточних можливостей збору фінансової статистики. З цією метою, на наш погляд, можна звернутись до досліджень, що були профінансовані ЄС і виконані Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ), GFA Consulting Group та Асоціацією агенцій регіонального розвитку України (AAPPY). Так, в дослідженні галузевих програм і проектів [20] зазначено, що інформація щодо виконання державних цільових програм не є публічною, вона фактично відсутня на веб-сайтах Мінекономрозвитку та Мінфіну. В той же час інформація наявна на веб-порталах окремих центральних органів виконавчої влади – виконавців програм, але вона є обмеженою. За даними звіту Рахункової палати [21], яка здійснює системний контроль за виконанням державних цільових програм, по жодній із перевірених державних цільових програм у

попередні роки не було забезпечено результативного виконання завдань. Найгірший стан підготовки спостерігався за проектами щодо фінансування позиками ЄБРР та ЄІБ. Для порівняння, найкращі показники використання коштів МБРР досягалися за проектом з покращення автодоріг та безпеки руху, а найгірші – щодо проекту модернізації державних фінансів. Причинами цього стали здійснення організаційно-управлінських та контрольних заходів на недостатньому рівні і неефективне використання бюджетних коштів.

Основний висновок, здійснений експертами ААРПУ [20] такий: «кількість бюджетних програм, розпорядників коштів, процедур у бюджетному процесі – надмірна, що ускладнює гармонізацію державного і бюджетного планування. Водночас, обмежений термін впровадження програм – 1 рік – не дає можливості здійснити об'єктивну економічну оцінку досягнення результатів програми і на підставі цього висновок щодо обґрунтованого й ефективного використання бюджетних коштів. Адже реалізація будь-якого, навіть середнього, проекту за обсягом фінансування (від 10,0 до 50,0 млн дол США) триває як мінімум 2-3 роки. Основна частина видатків в рамках поточних бюджетних програм спрямовується на утримання (зарплата, оплата комунальних платежів тощо) та соціальні видатки, а не на проекти розвитку».

Роль статистичної інформації для цілей регіональної політики важко переоцінити. Для досягнення оптимальних цілей будь-якої політики, і державної регіональної політики зокрема, статистична інформація має бути об'єктивною, комплексною, прозорою, доступною і надаватися вчасно для прийняття управлінських рішень (у межах технічних можливостей окремих масивів інформації). Вона також у більшості своїй має бути відкритою для доступу широких кіл громадськості та експертів через сучасні засоби комунікацій, он-лайн ресурси та публікації.

Автори дослідження [22] надають невтішну характеристику стану сфери державної статистики, а саме: 1) невідповідність деяких статистичних показників потребам державної регіональної політики і, зокрема, цілям державної стратегії регіонального розвитку (труднощі виникають у сферах моніторингу інноваційно-інвестиційної діяльності, підприємництва та стійкого розвитку, зайнятості, рівня кваліфікацій тощо); 2) відсутність «ієрархії» показників – різних рівнів деталізації в залежності від характеру завдання, для якого потрібна інформація; 3) відсутність консолідації інформації в одному місці, бажано в он-лайн ресурсі, що суттєво збільшує термін її отримання, обробки, аналізу та синтезу; 4) актуалізація інформації часто здійснюється за новими принципами і стандартами, а ретроспективний перерахунок за новими стандартами здійснюється не завжди, що унеможлиблює порівняння динамічних рядів; 5) невідповідність методології та динамічних рядів міжнародним (ILO, OECD) та європейським стандартам; 6) низький ступінь читабельності вже доступної інформації, особливо на веб-сайтах Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Держкомстату, де відсутня проста і зрозуміла візуалізація, є обмеженою хронологія статистичної інформації або недостатня її актуалізація (застарілість даних); 7) переведення доступних статистичних звітів винятково на індекси замість реальних одиниць виміру, що створює проблеми у прогностичних розрахунках.

Заради справедливості маємо зазначити, що останній коментар від 21.03.2016 р. щодо Проекту ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» [23] стосується покращення статистичної бази та показників оцінювання реалізації державної політики регіонального розвитку. Над цим завданням працює група європейських та українських фахівців на чолі з експертом підтримки політики регіонального розвитку в Україні Хосе Серверою. Підкреслюється, що існуюча на сьогодні система регіональної статистики має суттєві недоліки, є фрагментарною та у цілому не відповідає рівню сучасних інформаційних технологій. Важливо, що цей проект ЄС діятиме до липня 2016 р., тому лишається кілька місяців до його завершення

і підведення остаточних підсумків.

Як зазначається у дослідженні ААРРУ [20], Україна головним чином співпрацює з такими міжнародними фінансовими організаціями: 1) Міжнародним валютним фондом; 2) Групою Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій (БАГІ), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних спорів (МЦВІС); 3) Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР); 4) Європейським інвестиційним банком (ЄІБ); 5) Німецьким державним банком розвитку KfW; 6) Північною екологічною фінансовою корпорацією (NEFCO); 7) Північним інвестиційним банком (НІВ); 8) Чорноморським банком торгівлі та розвитку (ЧБТР). Це, в свою чергу, означає, що інформація по регіональним проектам України зберігається в базах усіх вищезазначених організацій, тобто є розпорошеною. До речі, нами наведено не повний перелік організацій (з повним списком можна ознайомитись, наприклад, у звіті «Доступ до донорських та інвестиційних ресурсів в галузі регіонального розвитку 2015» [24]. Можемо констатувати, що в Україні при широкомасштабній підтримці міжнародних фінансових організацій виконується велика кількість програм. Їх ефективність оцінюється міжнародними фінансовими донорами. Але в Україні на регіональному рівні статистика не ведеться. Це, в свою чергу, призводить до певних обмежень при проведенні наших досліджень. Якщо оцінювати вітчизняний досвід розвитку регіонів, слід звернути увагу на презентації Мінрегіону та Мінекономрозвитку. Презентація Мінрегіону [25] надає рейтингову оцінку регіонів України за січень-вересень 2015 р. В цих матеріалах цікавим є індикатор «Фінансова самодостатність». Він включає складові: темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), що вимірюється у відсотках до відповідного періоду попереднього року; доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, вимірюється в тисячах гривень; і темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, вимірюється у відсотках до початку року. На нашу думку, розгляд лише місцевих бюджетів є однобічним підходом: відсутні дані секторів домогосподарств та бізнесу. До того ж, більш закономірним є розгляд ВРП на особу, а не доходів місцевих бюджетів на особу. Також незрозумілим є підхід вимірювання лише податків – відображено лише державний сектор. Тобто замість модернізації статистичних систем такий підхід пропонує потурати монополії місцевих органів виконавчої влади на використання інформації про бюджетні процеси. Причому інформація дуже обмежена: враховує лише рівень доходів та податків до бюджетів. Презентація Мінекономрозвитку [26] є спробою оцінити економічний розвиток регіонів України (остання публікація – підсумки січня-березня 2016 р.). В цій презентації цікавим є слайд «Прямі іноземні інвестиції» – серед наведених показників розвитку це – єдиний показник, який визначає міжнародний вимір фінансового розвитку регіону. Одразу впадає в око, що розподіл інвестицій наведений станом на 31 грудня 2015 р. Це при тому, що на титулі презентації зазначається період відображення даних січень-березень 2016 р., тобто інформація наводиться із запізненням. Також незрозумілою є валюта розрахунків: як ми вже зазначали, в міжнародних звітах використовується вимір у доларах США.

Характеризуючи обидві презентації в цілому, можна сказати таке: 1) механістичне наведення статистичних показників соціально-економічного розвитку у контексті того чи іншого закону, стратегії або нормативного акту не відповідає меті забезпечення ефективних механізмів трансформації у сфері регіонального розвитку; 2) нинішня система враховує лише одного гравця – державний сектор – і в силу своєї негнучкості, як правило, непридатна для оцінки спільних зусиль та заходів із приватним та громадським

сектором, міжнародними організаціями та органами самоорганізації населення; 3) недостатня глибина і деталізація (нерозвиненість) регіональної фінансової статистики відповідно до кращих європейських і світових зразків унеможливорює вичерпну оцінку змін в фінансовому секторі на даний момент.

Вище ми звертали увагу на показник «Прямі іноземні інвестиції». Важливість його використання в процесі оцінки фінансової конкурентоспроможності регіону доведена в двох іноземних презентаціях. Перша – презентація Інституту економічних досліджень і політичних консультацій «Індекс інвестиційної привабливості регіонів України в 2014 році» [27]. В презентації наголошується, що інвестиційна привабливість визначається жорсткими і м'якими факторами. До жорстких факторів належать географічне розташування, природні ресурси, робоча сила, потенціал досліджень і розробок, сегмент споживача, бізнес сегмент, інфраструктура. До м'яких – підтримка інвесторів місцевою владою, управління очікуваннями, успішне впровадження інвестиційних проєктів, адміністративні правила і процедури, законодавче (регуляторне) оточення, фінансові і податкові стимули. За обома групами факторів було проведене опитування серед 600 підприємств з 27 регіонів України, вимогами до підприємств були наявність інвестицій та їх великий розмір. За результатами опитування був побудований рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Найвищі позиції посіли: Львівська, Івано-Франківська, Вінницька, Одеська, Житомирська, Дніпропетровська області й м. Київ. Як пояснюють автори дослідження [28], прямі іноземні інвестиції слугують двом цілям: по-перше, запроваджують стабільний приток капіталу для підтримки зовнішнього балансу країни; по-друге, покращують і спрощують регулювання бізнесового й інвестиційного клімату. Якщо в країні поліпшується інвестиційний клімат, в країну приходять прямі іноземні інвестиції.

Друга іноземна презентація – презентація корпорації Sigma Bleyzer «Регіональні відмінності у веденні бізнесу в Україні» [29]. В презентації здійснено групування областей України за принципом укрупнення на Західний, Північний, Центральний, Східний і Південний регіони. Для характеристики регіонів використані показники ВВП на душу населення, регіональні частки в секторі доданої вартості, регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій з виокремленням Києва, розподіл прямих іноземних інвестицій за економічними секторами та регіонами. Здійснено оцінку впливу якості інфраструктури, якості праці та технологічної готовності на прямі іноземні інвестиції в розрізі регіонів. Цікаво, що одним з результатів дослідження стали низькі позиції Києва за показниками «Державне управління» і «Законодавче оточення та судова влада», хоча він є абсолютним лідером по всіх інших індикаторах. Показники «Регулювання бізнесу і доступ до фінансів» та «Корупція і злочинність» найгіршими виявились також у м. Києві.

Як виявилось у попередньому нашому дослідженні [30], індикатор «Прямі іноземні інвестиції до ВВП» є складовою показника «Фінансовий доступ» у Індексі фінансового розвитку. Доцільно згадати масштабний проєкт Державного агентства з інвестицій та управління національними проєктами України 2013-2014 рр., результатом якого став «Інвестиційний атлас України» [31, 32], в якому наведені показники для формування уявлення іноземних інвесторів про області України: економічно активне населення, загальний обсяг і структура прямих іноземних інвестицій, структура обсягів реалізованої промислової продукції, середньомісячна заробітна плата. Помітним був простий перелік «Пріоритети для інвестування» в дослідженні 2014 р., якого не було в 2013 р. В інвестиційному атласі 2013 р. замість цього переліку наведена інформація про ринок праці за галузями і кількістю зайнятого в них населення в абсолютному та відсотковому вимірах. На нашу думку, перелік 2014 р. є невдалою ідеєю, оскільки не несе ніякого інформаційного навантаження для прийняття рішення про інвестиції. Для нашого дослідження фінансової конкурентоспроможності регіонів важливо, що в якості

фінансової інформації використовується саме обсяг прямих іноземних інвестицій. Тож, в подальшому дослідженні плануємо використовувати показник «Прямі іноземні інвестиції до ВРП». Обидва показники представлені Держкомстатом в регіональному розрізі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ключовим елементом нашого дослідження є розгляд найновіших груп фінансових статистичних показників МВФ та Світового банку. Таким чином, ми отримали стандарт для оцінки розриву між вітчизняною статистичною системою і передовими глобальними досягненнями. Результати виявилися невтішними. З цілого переліку зарубіжних фінансових індикаторів доступними і застосовними для України в регіональному розрізі виявились лише такі: кредити приватного сектора, кількість банківських відділень, процентні ставки по кредитах і депозитах, прямі іноземні інвестиції, валовий регіональний продукт. До цього переліку слід додати обсяги купівлі-продажу готівкової іноземної валюти фізичними особами та обсяги переказів фізичних осіб у іноземній валюті. Тож, маємо констатувати, що вітчизняна регіональна (й макрорівня) фінансова статистика є недосконалою, що означає відсутність джерел жорстких (достовірних) даних. Як наслідок, в майбутніх дослідженнях при побудові Індексу фінансової конкурентоспроможності регіонів України нам доведеться спиратися на численну кількість експертиз фінансового сектору і власні розрахунки, що потребуватиме перерахунків відповідно до новостворених баз даних Держкомстату та НБУ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. О.І. Кіреєва, М.М. Шаповалової, Н.І. Гребеник. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 132 с.
2. Калачова Г. Кому і скільки винна держава Україна / Г. Калачова, С. Аббасова // Економічна правда [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2016/03/mvf>.
3. Svirydzhenka, K. Introducing a New Broad-based Index of Financial Development: IMF Working Paper: WP/16/5/ Washington, 2016. – 42 p.
4. The World Bank DataBank, Washington, D.C., 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: databank.worldbank.org/data/home.aspx.
5. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу статистики України», Київ: Офіційний портал Верховної Ради України, 1994-2016 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF.
6. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України», Київ: Офіційний портал Верховної Ради України, 1994-2016 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16/page.
7. OECD Statistics, Paris: OECD, 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: stats.oecd.org.
8. Ukraine: Economic Stabilization Signs Emerging, But Delay in Reforms Will Undermine Recovery and Adversely Affect the Population, Washington, D.C., 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: worldbank.org/en/news/press-release/2016/04/01/ukraine-economic-update-spring-2016.
9. Закон України «Про інститути спільного інвестування», Київ: Офіційний портал Верховної Ради України, 1994-2016 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5080-17.
10. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2014 рік. – Київ: 2015. – 52 с.
11. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України, Київ: Офіційний

портал Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, 2016 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: nfr.gov.ua/content/informa-ciya-pro-stan-i-rozvitok.html.

12. Статистика страхового ринку України, Київ: Офіційний сайт журналу Фориншурер, 2004-2016 [Електронний ресурс] / Доступ к ресурсу: <http://forinsurer.com/stat>.

13. International Insurance Fact Book 2015, New York: Insurance Information Institute, 2015. – 110 p.

14. Bank's Net Interest Margin for Ukraine, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, US, 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: research.stlouisfed.org/fred2/series/DDEI01UAA156NWDB.

15. Bank's Non-Interest Income to Total Income for Ukraine, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, US, 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: research.stlouisfed.org/fred2/series/DDEI03UAA156NWDB.

16. Stock Market Capitalization to GDP for Ukraine, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, US, 2016 [Electronic resources] / Access to the resource: research.stlouisfed.org/fred2/series/DDDM01UAA156NWDB.

17. Річний звіт НКЦПФР за 2014 рік «Ринок цінних паперів. Європейський вибір: нові можливості та зростання» [Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України]. – Київ, 2015. – 102 с.

18. Little Data Book on Financial Development 15/16, The World Bank, Washington, US, 2015. – 224 p.

19. Little Data Book on Financial Development, The World Bank, Washington, US, 2016 [Electronic resource] / Access to the resource: worldbank.org/en/publication/gfdr/data/little-data-book-on-financial-development.

20. Аналіз галузевих програм і проєктів: Аналітичний документ [Німецьке товариство міжнародного співробітництва, GFA Consulting Group, Асоціація агенцій регіонального розвитку України. – Europe Aid/132810/C/SER/UA, 2015. – 34 с.

21. Звіт Рахункової палати України за 2014 рік [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747166/zvit_2014.pdf.

22. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики: Аналітичний звіт [Проєкт ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні»]. – Київ, 341 с.

23. Проєкт ЄС допомагає Мінрегіону створити статистичну базу європейського зразка. – Київ: Офіційний портал Проєкту ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», 2016. [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: surdp.eu/news/EU-project-helps-Minregion-statistical-database.

24. Доступ до донорських та інвестиційних ресурсів в галузі регіонального розвитку [Німецьке товариство міжнародного співробітництва, GFA Consulting Group, Асоціація агенцій регіонального розвитку України. – EuropeAid/132810/C/SER/UA, 2015. – 93 с.

25. Рейтингова оцінка регіонів, Київ: Офіційний портал Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2015 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: old.minregion.gov.ua/regional-dev/monitoring-regionalnogo-rozvitku-574811/monitoring-socialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-45007/rejtingova-ocinka-regioniv-5346.

26. Соціально-економічний розвиток регіонів, Київ: Офіційний портал Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2016 [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу: me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegio niv.

27. Burakovsky, I. Investment Attractiveness Index of Ukraine's regions in 2014, Kyiv: Institute for Economic Research and Policy Consulting, 2014. – 17 p.

28. Kirchner, R., Kravchuk, V., Ries, Ju. Foreign Direct Investment in Ukraine: Past, Present and Future: Policy Paper Series, Berlin/Kyiv: German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting, 2015. – 18 p.

29. Segura, Ed. Regional Differences in Doing Business In Ukraine, Sigma Bleyzer, 2013. – 10 p.

30. Гетьман Д.О. Аналіз методичних підходів до оцінки фінансової конкурентоспроможності / Д.О. Гетьман // Економічний вісник університету, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – №29/2. – 2016. – 608 с.

31. Інвестиційний атлас України 2013 [Департамент інвестиційної політики та регіонального розвитку, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України]. – Київ: 2013. – 67 с.

32. Інвестиційний атлас України 2014 [Департамент інвестиційної політики та регіонального розвитку, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України]. – Київ: 2014. – 67 с.